

DOKUMENTY

Liturgia Sacra 5(1999), nr 1, s. 5-28

INSTRUKCJA O NIEKTÓRYCH KWESTIACH DOTYCZĄCYCH WSPÓŁPRACY WIERNYCH ŚWIECKICH W MINISTERIALNEJ POSŁUDZE KAPŁANÓW

1. Wprowadzenie

Z tajemnicy Kościoła wypływa wezwanie, skierowane do wszystkich członków Mistycznego Ciała Chrystusa, aby aktywnie włączyli się w misję i w budowę Ludu Bożego jako organiczna wspólnota, sprawując różne posługi zgodnie z otrzymanymi charyzmatami. Echo tego wezwania rozbrzmiewa nieustannie w dokumentach Magisterium Kościoła, zwłaszcza od Soboru Watykańskiego II¹. Szczególnie trzy ostatnie Zgromadzenia Ogólne Synodu Biskupów potwierdziły specyficzną tożsamość wiernych świeckich, kapłanów i osób konsekrowanych, opartą na wspólnej godności oraz na różnorodności funkcji, i zachęciły wszystkich wiernych do wspólnego budowania Kościoła i współpracy w zbawieniu świata.

Należy mieć na uwadze, jak ważna i niezbędna jest działalność apostołska wiernych świeckich dla ewangelizacji w czasach obecnych i w przyszłości. W Kościele nie może jej zabraknąć, ponieważ należy ona do jego natury jako Ludu Bożego i jest nieodzownym warunkiem realizacji jego misji ewangelizacyjnej.

Wezwanie do aktywnego uczestnictwa wszystkich wiernych w misji Kościoła nie pozostało bez echa. Synod Biskupów obradujący w 1987 r. stwierdził, iż „Duch Święty nieprzerwanie odnawiał młodość Kościoła, budząc w wielu świeckich nowe

---

¹ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 33; TENZE, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, 24.

energii świętości i współuczestnictwa. Świadczą o tym między innymi: nowy styl współpracy między kapłanami, zakonnikami i świeckimi; czynny udział świeckich w liturgii, w głoszeniu słowa Bożego i w katechezie; powierzanie świeckim wielorakich posług oraz zadań; bujny rozkwit grup, zrzeżeń, ruchów duchowości i zaangażowania świeckich; szerszy i bardziej znaczący udział kobiet w życiu Kościoła i w rozwoju społeczeństwa². Podobnie dokument roboczy Synodu Biskupów z 1994 r., poświęconego życiu konsekrowanemu, stwierdzał, że „wszędzie odczuwalne jest szczere pragnienie nawiązania autentycznych relacji wspólnoty i współpracy między biskupami, instytucjami życia konsekrowanego, kapłanami diecezjalnymi a wiernymi świeckimi³. W wydanej potem posynodalnej adhortacji apostołskiej Ojciec Święty potwierdza specyficzny wkład życia konsekrowanego w misję i budowę Kościoła⁴.

Współpraca wszystkich wiernych występuje bowiem w obydwu dziedzinach misji Kościoła zarówno na płaszczyźnie duchowej, w przekazywaniu ludziom Chrystusowego orędzia i Jego łaski, jak też w działalności doczesnej, która polega na przenikaniu i doskonaleniu duchem ewangelicznym rzeczywistości doczesnej⁵. Zwłaszcza w pierwszej z tych dziedzin, czyli w ewangelizacji i uświęcaniu, „apostolstwo świeckich i posługa ministerialna wzajemnie się uzupełniają⁶. Wierni świeccy obojga płci mają tu niezliczone możliwości aktywnego działania poprzez konsekwentne świadectwo życia osobistego, rodzinnego i społecznego, głoszenie Chrystusowej Ewangelii, dzielenie się nią w każdym środowisku oraz wyjaśnianie, obronę i odpowiednie dostosowanie chrześcijańskich zasad do problemów obecnej doby⁷. Pasterze powinni zwłaszcza „uznawać i popierać rozwój tych posług, urzędów i funkcji, które opierając się na sakramentalnym fundamencie Chrztu, Bierzmowania, a w wielu wypadkach także Małżeństwa, są spełniane przez katolików świeckich⁸”.

W rzeczywistości, w życiu Kościoła można zauważyć niezwykle rozkwit inicjatyw pastoralnych w tej dziedzinie, dla których silnym bodźcem stał się przede wszystkim Sobór Watykański II i Magisterium papieskie.

Zwłaszcza dzisiaj podstawowe zadanie nowej ewangelizacji, spoczywające na całym Ludzie Bożym, wymaga nie tylko „szczególnego zaangażowania” kapłanów, ale również odzyskania pełnej świadomości świeckiego charakteru misji laikatu⁹.

Zadanie to otwiera przed wiernymi świeckimi niezmiernie rozległe i po części jeszcze nie odkryte możliwości działania w sferze doczesnej, w świecie kultury, sztuki

² JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostołska *Christifideles laici* (30 grudnia 1988 r.), 2: AAS 81(1989), s. 396.

³ SYNOD BISKUPÓW, IX ZWYCZAJNE ZGROMADZENIE OGÓLNE, *Instrumentum laboris*, 73.

⁴ Por. JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostołska *Vita consecrata* (25 marca 1996 r.), 47: AAS 88(1996), s. 420.

⁵ Por. *Apostolicam actuositatem*, 5.

⁶ *Tamże*, 6.

⁷ Por. *tamże*.

⁸ JAN PAWEŁ II, *Christifideles laici*, 23, s. 429.

⁹ Por. *Lumen gentium*, 31; JAN PAWEŁ II, *Christifideles laici*, 15, s. 413–416.

ki i widowisk, nauki, pracy, środków społecznego przekazu, polityki, gospodarki itp., oraz wymaga od nich twórczego poszukiwania coraz skuteczniejszych sposobów wpływania na te dziedziny, tak aby zyskały one w Jezusie Chrystusie swój pełny sens¹⁰.

W ramach tej szerokiej płaszczyzny zgodnego działania, zarówno o charakterze ściśle duchowym czy religijnym, jak i w *consecratio mundi*, istnieje pewna szczególnie dziedzina związana ze świętą posługą kapłańską, w której mogą dopomagać również wierni świeccy, mężczyźni i kobiety, i oczywiście także członkowie instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego nie mający święceń kapłańskich. Tę właśnie szczególną dziedzinę ma na myśli Sobór Watykański II, gdy naucza: „Hierarchia powierza świeckim pewne zadania, które łączą się bliżej z obowiązkami pasterzy, jak np. głoszenie nauki chrześcijańskiej, funkcje w pewnych czynnościach liturgicznych, opiekę duszpasterską”¹¹.

Właśnie dlatego że są to zadania głębiej związane z obowiązkami pasterzy którzy muszą otrzymać sakrament święceń kapłańskich, aby spełniać ten urząd wymaga się od wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób w nich uczestniczą, aby ze szczególną gorliwością starali się zachować odrębność zarówno natury i misji posługi kapłańskiej, jak i powołania oraz świeckiej natury laikatu. Współpracować nie znaczy bowiem zastępować.

Musimy przyznać z głęboką satysfakcją, że w wielu Kościołach partykularnych współpraca wiernych nie mających święceń z pasterską posługą kapłanów przebiega w sposób bardzo pozytywny, przynosi obfite owoce dobra, respektuje granice wyznaczone przez naturę sakramentów oraz przez różnorodność charyzmatów i funkcji kościelnych, pozwala znaleźć śmiałe i rozumne wyjścia w sytuacjach braku lub niedoboru kapłanów¹². Dzięki temu bardziej wyrazisty stał się ten aspekt wspólnoty, na mocy którego wybrani członkowie Kościoła starają się zaradzić na miarę swoich możliwości jako osoby nie posiadające sakramentalnych święceń kapłańskich do różnym i chronicznym problemom, jakie pojawiają się w niektórych wspólnotach¹³. Wierni ci zostają powołani i wyznaczeni do podjęcia określonych zadań, ważnych i delikatnych, i spełniają je wspierani przez łaskę Bożą, wspomagani przez kapłanów i życzliwie przyjmowani przez wspólnotę, której służą. Pasterze wyświęceni żywią głębokie uznanie dla ofiarności, z jaką liczne osoby konsekrowane i wierni świeccy podejmują tę szczególną służbę, okazując przy tym niezawodny *sensus Ecclesiae* i budując oddanie. Na słowa szczególnej wdzięczności i otuchy zasłu-

---

¹⁰ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 32.

¹¹ *Apostolicam actuositatem*, 24.

¹² Por. JAN PAWEŁ II, Przemówienie do uczestników sympozjum poświęconego *Współpracy świeckich w pastoralnej posłudze kapłanów* (22 kwietnia 1994 r.), 2: „L'Osservatore Romano”, 23 kwietnia 1994 r.

¹³ Por. KPK, kan. 230, § 3; 517, § 2; 861, § 2; 910, § 2, 943; 1112; JAN PAWEŁ II, *Christifideles laici*, 23 i przypis 72, s. 430.

gują ci, którzy wykonują te zadania w chrześcijańskich wspólnotach cierpiących prześladowania czy też na terenach misyjnych w sensie terytorialnym lub kulturowym gdzie Kościół nie jest jeszcze mocno zakorzeniony, a kapłan może być obecny tylko sporadycznie¹⁴.

Nie ma tu miejsca na głębszą analizę całego teologicznego i pastoralnego bogactwa, jakie wiąże się z rolą świeckich w Kościele. Zostało już ono obszernie ukazane w adhortacji apostołskiej *Christifideles laici*.

Wyłącznym celem niniejszego dokumentu jest natomiast udzielenie jasnej i autorytatywnej odpowiedzi na liczne i naglące pytania, kierowane do naszych dykasterii przez biskupów, kapłanów i świeckich, którzy proszą o wyjaśnienia dotyczące nowych form działalności „duszpasterskiej” wiernych nie mających święceń na terenie ich parafii i diecezji.

Często bowiem mamy do czynienia z praktykami, które nawet jeśli powstały w sytuacjach rzeczywiście naglących potrzeb i niedoborów, pod wpływem wielkodusznej intencji dopomożenia w pracy duszpasterskiej mogą mieć bardzo negatywne konsekwencje i utrudniać właściwe rozumienie prawdziwej wspólnoty eklezjalnej. Praktyki takie występują głównie w niektórych regionach, czasem zaś są bardzo zróżnicowane nawet w obrębie jednego regionu.

Przypominają one jednak o poważnej odpowiedzialności duszpasterskiej, jaka spoczywa przede wszystkim na biskupach¹⁵ i na tych, których zadaniem jest umacnianie i ochrona powszechnej dyscypliny Kościoła, opartej na określonych zasadach doktrynalnych, jednoznacznie sformułowanych już przez Powszechny Sobór Watykański II¹⁶ i przez późniejsze Magisterium papieskie¹⁷.

Proces refleksji podjęty przez nasze dykasterie, obrady sympozjum, w którym uczestniczyli przedstawiciele Episkopatów najbardziej zainteresowanych problemem, wreszcie rozległe konsultacje przeprowadzone wśród przewodniczących licznych Konferencji Episkopatów, innych hierarchów oraz ekspertów reprezentujących wiele dyscyplin nauk kościelnych i różne regiony geograficzne wszystko to ujawniło wyraźną zbieżność poglądów w sprawach poruszonych w niniejszej Instrukcji. Mimo to nie należy jej uważać za wyczerpującą, zarówno dlatego że omawia ona tylko sytuacje najbardziej dziś rozpowszechnione, jak i ze względu na ogromne zróżnicowanie konkretnych okoliczności, w jakich sytuacje te występują.

Niniejszy tekst, oparty na solidnym fundamencie nadzwyczajnego i zwykłego nauczania Kościoła, zostaje przekazany zainteresowanym biskupom, aby wiernie

---

¹⁴ Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990 r.), 37: AAS 83(1991), s. 282–286.

¹⁵ Por. KPK, kan. 392.

¹⁶ Por. zwłaszcza: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Lumen gentium*; TENŻE, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*; TENŻE, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*; TENŻE, *Apostolicam actuositatem*.

¹⁷ Por. zwłaszcza posynodalne adhortacje apostołskie: *Christifideles laici* i *Pastores dabo vobis*.

realizowali jego zalecenia, ale jest także podany do wiadomości pasterzy tych okręgów kościelnych, w których nieprawidłowe praktyki jeszcze nie zostały odnotowane, lecz mogą się pojawić już wkrótce, jako że zjawiska te rozpowszechniają się bardzo szybko.

Zanim odpowiemy na konkretne pytania, jakie do nas skierowano, uważamy za konieczne zwięzłe przedstawienie zasadniczych elementów teologii sakramentu święceń i jego znaczenia w strukturze Kościoła: pozwoli to zrozumieć podstawy, na jakich opiera się dyscyplina kościelna, której celem jest ochrona zakresu praw i zadań wszystkich, w duchu poszanowania prawdy i kościelnej komunii oraz w trosce o „zbawienie dusz, które zawsze winno być w Kościele najwyższym prawem”¹⁸.

2. Podstawy teologiczne

2.1. Kapłaństwo powszechne i kapłaństwo urzędowe

Chrystus Jezus, Najwyższy i Wieczny Kapłan, pragnął, aby Jego jedyne i niepodzielne kapłaństwo stało się udziałem Jego Kościoła. Jest on ludem Nowego Przymierza, w którym „ochrzczeni (...) poświęceni są przez odrodzenie i namaszczenie Duchem Świętym, jako dom duchowy i święte kapłaństwo, aby przez wszystkie właściwe chrześcijaninowi uczynki składać ofiary duchowe i głosić moc Tego, który wezwał ich z ciemności do swego przedziwnego światła (por. 1 P 2,4-10)”¹⁹. „Jeden tedy jest Lud Boży wybrany: jeden Pan, jedna wiara, jeden chrzest (Ef 4,5); wspólna jest godność członków wynikająca z ich odrodzenia się w Chrystusie, wspólna łaska synów, wspólne powołanie do doskonałości”²⁰. Choć w tym „co się tyczy godności i wspólnej wszystkim wiernym działalności około budowania Ciała Chrystusowego, prawdziwa równość panuje wśród wszystkich”, niektórzy z woli Chrystusa zostają ustanowieni „nauczycielami, szafarzami tajemnic i pasterzami innych”²¹. Zarówno powszechne kapłaństwo wiernych, jak i kapłaństwo urzędowe, czyli hierarchiczne, „choć różnią się istotą, a nie stopniem tylko, są sobie jednak wzajemnie przyporządkowane; jedno i drugie bowiem we właściwy sobie sposób uczestniczy w jedynym kapłaństwie Chrystusowym”²². Istnieje między nimi rzeczywista jedność, ponieważ Duch Święty jednoczy Kościół we wspólnocie i w służbie oraz udziela mu różnorodnych darów hierarchicznych i charyzmatycznych²³.

O istotnej różnicy między kapłaństwem powszechnym a kapłaństwem urzędowym nie stanowi zatem kapłaństwo Chrystusa, które pozostaje jedyne i niepodzielne, ani też świętość, do której powołani są wszyscy wierni: „kapłaństwo urzędowe

¹⁸ KPK, kan. 1752.

¹⁹ *Lumen gentium*, 10.

²⁰ *Tamże*, 32.

²¹ *Tamże*.

²² *Tamże*, 10.

²³ Por. *Tamże*, 4.

samo z siebie nie oznacza bowiem wyższego stopnia świętości w stosunku do powszechnego kapłaństwa wiernych; natomiast w sakramencie święceń prezbiterzy otrzymują od Chrystusa w Duchu szczególnie dar, aby pomagali Ludowi Bożemu w wiernym i pełnym urzeczywistnianiu powszechnego kapłaństwa²⁴. W dziele budowania Kościoła, Ciała Chrystusa, zostaje zachowana różnorodność członków i funkcji, ale jeden jest Duch, który dla pożytku Kościoła rozdziela swoje wielorakie dary z hojnością dorównującą Jego bogactwu i potrzebom posługiwania (por. 1 Kor 12,1-11)²⁵.

Różnica polega na sposobie uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa i jest istotna w tym sensie, że „podczas gdy kapłaństwo wspólne wiernych urzeczywistnia się przez rozwój łaski chrztu, przez życie wiarą, nadzieją i miłością, przez życie według Ducha, to kapłaństwo urzędowe służy kapłaństwu wspólnemu. Przyczynia się ono do rozwoju łaski chrztu wszystkich chrześcijan²⁶. W konsekwencji kapłaństwo urzędowe „różni się istotowo od wspólnego kapłaństwa wiernych, ponieważ udziela świętej władzy w służbie wiernym²⁷. Dlatego kapłan powinien „wzrastać w świadomości głębokiej komunii, która wiąże go z Ludem Bożym”, aby budzić i umacniać „współodpowiedzialność za powszechną i jedyną misję zbawienia, czego wyrazem jest chętnie i życzliwie ukazywanie wartości wszystkich charyzmatów i funkcji, które wierzący otrzymują od Ducha dla zbudowania Kościoła²⁸”.

Przymioty, które odróżniają urzędowe kapłaństwo biskupów i kapłanów od powszechnego kapłaństwa wiernych, a w konsekwencji wyznaczają także zakres współpracy tych ostatnich z posługą kapłańską, można zwięźle ująć w następujący sposób:

- kapłaństwo urzędowe jest zakorzenione w sukcesji apostoelskiej i wyposażone w świętą władzę²⁹, która oznacza zdolność i powinność działania w imieniu i w zastępstwie Chrystusa Głowy i Pasterza³⁰;
- sprawia ono, że święci szafarze stają się sługami Chrystusa i Kościoła poprzez autorytatywne głoszenie słowa Bożego, sprawowanie sakramentów i pasterskie przewodzenie wiernym³¹.

Oparcie posługi wynikającej ze święceń kapłańskich na fundamencie sukcesji apostoelskiej jako że posługa ta jest kontynuacją misji, jaką apostołowie otrzymali od Chrystusa stanowi kluczowy element katolickiej eklezjologii³².

²⁴ JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostoelska *Pastores dabo vobis* (25 marca 1992 r.), 17: AAS 84(1992), s. 684.

²⁵ Por. *Lumen gentium*, 7.

²⁶ KKK 1547.

²⁷ *Tamże*, 1592.

²⁸ JAN PAWEŁ II, *Pastores dabo vobis*, 74, s. 788.

²⁹ Por. *Lumen gentium*, 10, 18, 27, 28; *Presbyterorum ordinis*, 2, 6; KKK 1538, 1576.

³⁰ Por. JAN PAWEŁ II, *Pastores dabo vobis*, 15, s. 680; KKK 875.

³¹ Por. JAN PAWEŁ II, *Pastores dabo vobis*, 16, s. 681–684; KKK 1592.

³² Por. JAN PAWEŁ II, *Pastores dabo vobis*, nr 14–16, s. 678–684; KONGREGACJA NAUKI WIARY, *List Sacerdotium ministeriale* (6 sierpnia 1983 r.), III, 2–3: AAS 75(1983), s. 1004–1005.

Posługa wynikająca ze święceń kapłańskich została zatem ustanowiona na fundamencie apostołów dla zbudowania Kościoła³³: „jest ona wyłącznie służbą Kościołowi”³⁴. „Z naturą sakramentalną posługi kościelnej jest wewnętrznie związany jej charakter służebny. Istotnie, całkowicie zależąc od Chrystusa, który posyła i wyposaża we władzę, pełniący posługę są rzeczywiście sługami Chrystusa (Rz 1,1), na obraz Chrystusa, który dobrowolnie przyjął postać sługi (Flp 2,7). Ponieważ słowo i łaska, których są szafarzami, nie należą do nich, ale są słowem i łaską Chrystusa, który powierzył im je dla innych, stają się oni dobrowolnie sługami wszystkich”³⁵.

2.2. Jedność i różnorodność zadań związanych z posługą wynikającą ze święceń kapłańskich

Funkcje posługi wynikającej ze święceń kapłańskich, rozpatrywane łącznie, mają jeden wspólny fundament³⁶ i stąd tworzą niepodzielną całość. Jedną i niepodzielną jest bowiem tak jak w Chrystusie³⁷ podstawa zbawczego działania, którą kapłan ukazuje i urzeczywistnia pełniąc funkcję nauczania i uświęcania innych wiernych oraz kierowania nimi. Ta jedność określa zasadniczy charakter funkcji posługi kapłańskiej, które są zawsze sprawowaniem różnych aspektów misji Chrystusa, Głowy Kościoła.

Jeśli zatem wykonywanie *munus docendi, sanctificandi et regendi* przez wyświęconego kapłana stanowi istotę posługi pasterskiej, to różne funkcje pasterzy tworzą nierozdzielalną jedność i stąd nie mogą być rozpatrywane oddzielnie, ale przeciwnie tylko jako wzajemnie powiązane i uzupełniające się części jednej całości. Tylko w niektórych z nich, i to tylko w określonej mierze, mogą współdziałać z pasterzami również wierni nie wyświęceni, jeśli zostaną powołani do takiej współpracy przez uprawnioną władzę i we właściwy sposób. Jezus Chrystus bowiem „sam w ciele swoim, to znaczy w Kościele, ustawicznie rozdziela dary posługiwania, przez które Jego mocą świadczymy sobie wzajemnie posługi ku zbawieniu”³⁸. „Sam fakt wykonywania tych zadań nie czyni wiernego świeckiego pasterzem, bowiem o urzędowej naturze posługi nie stanowi rodzaj spełnianych funkcji, lecz przyjęcie sakramentalnych święceń. Tylko sakrament kapłaństwa przesądza o tym, że posługa urzędowa jest szczególną formą uczestnictwa w urzędzie Chrystusa Głowy i Pasterza i w Jego wiecznym kapłaństwie. Do spełniania niektórych funkcji w zastępstwie pasterza uprawnia w sposób bezpośredni i formalny oficjalne upoważnienie otrzymane od samego pasterza, a ich konkretna realizacja odbywa się pod kierunkiem władzy kościelnej”³⁹.

³³ Por. Ef 2,20; Dz 21,14.

³⁴ JAN PAWEŁ II, *Pastores dabo vobis*, 16, s. 681.

³⁵ KKK 876.

³⁶ Por. *tamże*, 1581.

³⁷ Por. JAN PAWEŁ II, *List Novo incipiente* (8 kwietnia 1979 r.), 3: AAS 71(1979), s. 397.

³⁸ *Lumen gentium*, 7.

³⁹ JAN PAWEŁ II, *Christifideles laici*, 23, s. 430.

Należy stanowczo potwierdzić to nauczanie, ponieważ pewne praktyki, podejmowane w celu złagodzenia skutków liczebnego niedoboru kapłanów we wspólnotach, opierały się w niektórych przypadkach na koncepcji powszechnego kapłaństwa wiernych, która przesłania jego naturę i szczególnie sens, prowadząc między innymi do zmniejszenia liczby kandydatów do kapłaństwa oraz do zatarcia specyfiki seminarium jako właściwego miejsca formacji kandydata do kapłaństwa sakramentalnego. Są to zjawiska głęboko wzajemnie powiązane, a ich współzależność powinna się stać przedmiotem refleksji, która pozwoli sformułować mądre wnioski praktyczne.

2.3. Niezastąpiona rola posługi wynikającej ze święceń kapłańskich

Aby wspólnota wiernych mogła nazywać się Kościołem i być nim rzeczywiście, nie może powoływać swoich pasterzy na podstawie kryteriów typowych dla ludzkich zrzeczeń czy dla życia politycznego. Każdy Kościół partykularny zawdzięcza swojego przewodnika Chrystusowi, ponieważ w istocie rzeczy to On obdarzył Kościół posługą apostołską i stąd żadna wspólnota nie ma prawa nadać jej sama sobie⁴⁰ ani ustanowić jej w drodze delegowania. Wykonywanie munus nauczania i rządzenia wymaga bowiem kanonicznego, czyli prawnego określenia przez autorytet hierarchiczny⁴¹.

Kapłaństwo sakramentalne jest zatem niezbędnym warunkiem samego istnienia wspólnoty jako Kościoła: „Nie należy więc uważać, że kapłaństwo sakramentalne jest (...) późniejsze w stosunku do wspólnoty kościelnej, tak jakby mogła ona powstać bez tego kapłaństwa”⁴². Istotnie, jeżeli we wspólnocie zabraknie kapłana, zostaje ona pozbawiona sakramentalnej praktyki i funkcji Chrystusa Głowy i Pasterza, która ma kluczowe znaczenie dla życia samej wspólnoty kościelnej.

Kapłaństwo sakramentalne jest zatem absolutnie niezastąpione. Wynika stąd bezpośrednio, że pilnie potrzebne jest aktywne, dobrze zorganizowane i systematyczne duszpasterstwo powołaniowe, które da Kościołowi niezbędnych mu kapłanów, oraz że należy zapewnić staranną formację tym, którzy w seminariach przygotowują się do kapłaństwa. Wszelkie inne próby rozwiązania problemów, jakie wynikają z braku kapłanów, z pewnością okażą się nieskuteczne.

„Obowiązek budzenia powołań ciąży na całej społeczności chrześcijańskiej, która winna spełniać go przede wszystkim przez życie w pełni chrześcijańskie”⁴³. Wszyscy wierni powinni wywiązywać się z tej wspólnej odpowiedzialności przez coraz wierniejsze naśladowanie Jezusa Chrystusa, które dopomoże osobom powołanym w przyjęciu wezwania, przewyciężając obojętność środowiska, zwłaszcza w społeczeństwach najbardziej zmaterializowanych.

⁴⁰ Por. *Sacerdotium ministeriale*, III, 2, s. 1004.

⁴¹ Por. *Lumen gentium: Nota explicativa praevia*, 2.

⁴² JAN PAWEŁ II, *Pastores dabo vobis*, 16, s. 628.

⁴³ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Dekret o formacji kapłanów *Optatam totius*, 2.

2.4. Współpraca wiernych nie wyświęconych z posługą pasterską

Pośród różnych aspektów uczestnictwa w misji Kościoła wiernych, którzy nie przyjęli święceń kapłańskich, dokumenty soborowe rozpatrują ich bezpośredni udział w konkretnych zadaniach duszpasterzy⁴⁴. Istotnie, „pasterze mogą też w razie potrzeby, kierując się zawsze pożytkiem Kościoła i stosując do norm prawa powszechnego, powierzać świeckim określone funkcje, które choć są związane z urzędem pasterza, nie wymagają święceń kapłańskich”⁴⁵. Współpraca ta została uregulowana przez ustawodawstwo posoborowe, a zwłaszcza przez nowy Kodeks Prawa Kanonicznego.

Kodeks określa najpierw obowiązki i prawa wszystkich wiernych⁴⁶, a w następnym tytule poświęca uwagę obowiązkom i prawom wiernych świeckich, omawiając nie tylko te, które są specyficzne dla ich pozycji świeckiej laikatu⁴⁷, ale także inne zadania i funkcje, które nie są im przypisane w sposób wyłączny. Niektóre z nich dotyczą wszystkich wiernych, zarówno wyświęconych, jak i nie wyświęconych⁴⁸, inne natomiast stanowią formę bezpośredniej współpracy z sakramentalną posługą wiernych wyświęconych⁴⁹. W odniesieniu do tych ostatnich zadań i funkcji wiernym nie wyświęconym nie przysługuje prawo do ich wykonywania, ale są oni „zdolni, by otrzymać od świętych pasterzy te urzędy kościelne i posługi, które wolno im piastować zgodnie z przepisami prawa”⁵⁰ lub też „z braku szafarzy (...) mogą wykonywać pewne obowiązki w ich zastępstwie (...) zgodnie z przepisami prawa”⁵¹.

Aby ta współpraca z posługą kapłańską przebiegała harmonijnie, konieczne jest w celu uniknięcia wypaczeń duszpasterskich i nadużyć dyscyplinarnych poprawne rozumienie zasad doktrynalnych, a następnie konsekwentne i stanowcze dążenie do tego, aby w całym Kościele przestrzegano skrupulatnie i lojalnie obowiązujących przepisów, nie stosując bezpodstawnie kryterium „wyjątkowości” w sytuacjach, których nie można uznać za wyjątkowe.

W przypadkach gdy dochodzi do nadużyć i niewłaściwych praktyk, pasterze powinni powziąć niezbędne i stosowne kroki, aby zawczasu zapobiec ich rozpowszechnieniu się oraz nie dopuścić do zniekształcenia właściwej wizji samej natury Kościoła. W szczególności niech wprowadzają w praktykę istniejące już przepisy

---

⁴⁴ Por. *Apostolicam actuositatem*, 24.

⁴⁵ JAN PAWEŁ II, *Christifideles laici*, 23, s. 429.

⁴⁶ Por. KPK, kan. 208–223.

⁴⁷ Por. *tamże*, kan. 225, § 2; 226; 227; 231, § 2.

⁴⁸ Por. *tamże*, kan. 225, § 1; 228, § 2; 229; 231, § 1.

⁴⁹ Por. *tamże*, kan. 230, § 2–3, w odniesieniu do liturgii; kan. 228, § 1, w odniesieniu do innych dziedzin świętej posługi; paragraf ostatni odnosi się również do innych funkcji, które nie dotyczą posługi duchownych.

⁵⁰ *Tamże*, kan. 228, § 1.

⁵¹ *Tamże*, kan. 230, § 3; por. kan. 517, § 2; 776; 861, § 2; 910, § 2; 943; 1112.

dyscyplinarne, które wskazują, jak należy właściwie rozumieć i respektować odrębność i wzajemną komplementarność funkcji o żywotnym znaczeniu dla wspólnoty eklezjalnej. Tam zaś gdzie takie niewłaściwe praktyki są już rozpowszechnione, konieczna jest natychmiastowa interwencja kompetentnej władzy: działając w sposób odpowiedzialny, staje się ona prawdziwym twórcą wspólnoty, którą można zbudować wyłącznie na fundamencie prawdy. Wspólnota, prawda, pokój i miłość to pojęcia wzajemnie zależne⁵².

W świetle przypomnianych powyżej zasad zostaną obecnie wskazane stosowne działania, jakie należy podjąć, aby przeciwstawić się nadużyciom, o których informowano nasze dykasterie. Przedstawione poniżej rozporządzenia są oparte na prawodawstwie Kościoła.

3. Rozporządzenia praktyczne

Artykuł 1

Konieczność stosowania właściwej terminologii

W przemówieniu skierowanym do uczestników sympozjum na temat „Udział wiernych świeckich w duszpasterskiej posłudze kapłanów” Ojciec Święty zwrócił uwagę na konieczność uściślenia i rozgraniczenia różnych znaczeń, jakie termin „posługa” (*ministerium*) może przyjmować w języku teologii i prawa kanonicznego⁵³.

§ 1. „Od pewnego czasu rozpowszechnił się zwyczaj nazywania posługą nie tylko tych *officia* (urzędów) i *munera* (funkcji), które sprawują kapłani na mocy sakramentu święceń, ale także tych, które na mocy kapłaństwa wszystkich ochrzczonych sprawują wierni świeccy. Kwestia nazewnictwa staje się jeszcze bardziej złożona, gdy przyznaje się wszystkim wiernym prawo do wykonywania zastępczo i na mocy oficjalnego upoważnienia udzielonego przez pasterzy pewnych funkcji typowych raczej dla duchownych, które wszakże nie wymagają przyjęcia święceń. Należy stwierdzić, że język staje się chwiejny i niejasny, a zatem nieprzydatny do wyrażania nauki wiary, gdy w jakikolwiek sposób przesłania różnicę istoty, a nie tylko stopnia, jaka istnieje między kapłaństwem wynikającym z chrztu a kapłaństwem sakramentalnym”⁵⁴.

§ 2. „Jeśli w niektórych przypadkach objęto terminem posługa (*ministerium*) także *munera* właściwe dla wiernych świeckich, to dlatego że i one są na swój sposób udziałem w jedynym kapłaństwie Chrystusa. Natomiast *officia* powierzane są im tymczasowo, wyłącznie na podstawie upoważnienia udzielonego przez Kościół. Jedynie trwała więź z jedyną i pierwotną posługą Chrystusa (...) pozwala w pewnej

⁵² Por. KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, Instrukcja *Inaestimabile donum*, (3 kwietnia 1980 r.), *proemio*: AAS 72(1980), s. 331–333.

⁵³ Por. JAN PAWEŁ II, Przemówienie do uczestników sympozjum poświęconego *Współpracy wiernych świeckich w posłudze kapłańskiej*, 3.

⁵⁴ *Tamże*.

mierze stosować termin posługa także do wiernych świeckich bez popadania w dwuznaczność, to znaczy w taki sposób, że nie jest to odbierane i przeżywane jako wyraz nieuprawnionej aspiracji do posługi sakramentalnej albo jako stopniowe zanikanie jej odrębności.

W tym pierwotnym sensie termin posługa (*servitium*) oznacza po prostu działalność, przez którą członkowie Kościoła kontynuują w Kościele i na całym świecie misję i posługę Chrystusa. Kiedy natomiast termin ten używany jest w sposób zróżnicowany na określenie i dla porównania różnych *munera* i *officia*, należy bardzo wyraźnie przypomnieć, że jedynie na mocy sakramentu święceń zyskuje on owo pełne i jedyne znaczenie, jakie zawsze przypisywała mu Tradycja⁵⁵.

§ 3. Wierny świecki nie mający święceń może określać się mianem „szafarza nadzwyczajnego” tylko i wyłącznie wówczas, gdy zostaje powołany przez kompetentny autorytet do wykonywania i to jedynie z tytułu zastępstwa zadań, o których mowa w kan. 230, § 3⁵⁶ oraz w kan. 943 i 1112. Może oczywiście posługiwać się także konkretnym terminem, którym prawo kanoniczne określa powierzoną mu funkcję, takim jak katecheta, akolita, lektor itp.

Tymczasowe upoważnienie do wykonywania funkcji liturgicznych, o których mowa w kan. 230, § 2, nie nadaje wiernemu nie mającemu święceń żadnego szczególnego tytułu⁵⁷.

Nie jest zatem godziwe, aby wierni nie wyświęceni przyjmowali takie tytuły, jak na przykład „duszpasterz”, „kapelan”, „koordynator” czy „moderator” ani też inne, mogące zatrzeć różnicę między ich rolą a rolą pasterza, którym jest wyłącznie biskup i kapłan⁵⁸.

Artykuł 2

*Posługa słowa*⁵⁹

§ 1. Treścią tej posługi jest „kaznodziejstwo, katecheza i wszelkie nauczanie chrześcijańskie, w którym homilia liturgiczna winna mieć szczególne miejsce”⁶⁰.

---

⁵⁵ *Tamże*.

⁵⁶ Por. PAPIESKA KOMISJA DS. AUTENTYCZNEJ INTERPRETACJI KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO, *Responsio ad propositum dubium* (1 czerwca 1988 r.): AAS 80(1988), s. 1373.

⁵⁷ Por. PAPIESKA RADA DS. INTERPRETACJI TEKSTÓW PRAWNYCH, *Responsio ad propositum dubium* (11 lipca 1992 r.): AAS 86(1994), s. 541–542. Kiedy przewiduje się ceremonię, podczas której jakaś forma współpracy z posługą duchownych ma zostać powierzona asystentom duszpasterskim, należy zadbać, aby ceremonia ta nie zbiegała się w czasie i nie łączyła z obrzędem święceń kapłańskich oraz by nie sprawować obrzędu analogicznego do tego, jaki przewidziany jest w przypadku udzielania akolitu lub lektoratu.

⁵⁸ Dotyczy to, oprócz określeń podanych tu przykładowo, także wszystkich innych wyrażań, które w językach różnych krajów mogą mieć sens analogiczny lub równoznaczny i wskazywać na funkcję kierowniczą, sprawowaną bezpośrednio lub w zastępstwie.

⁵⁹ O różnych formach przepowiadania, por. KPK, kan. 761; *Missale Romanum, Ordo lectionum Missae, Praenotanda: ed. Typica altera*, Libreria Editrice Vaticana 1981.

⁶⁰ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum*, 24.

Sprawowanie tych funkcji należy przede wszystkim do biskupa diecezjalnego, który w swoim Kościele jest kierownikiem całej posługi słowa⁶¹, a także do kapłanów jego współpracowników⁶². Posługę tę sprawują również diakoni pozostający we wspólnocie z biskupem i jego prezbiterium⁶³.

§ 2. Wierni nie mający święceń uczestniczą w sposób zgodny ze swoją naturą w prorockiej funkcji Chrystusa, zostają ustanowieni Jego świadkami i obdarzeni zmysłem wiary oraz łaską słowa. Wszyscy są powołani, aby stawać się coraz bardziej „potężnymi głosicielami wiary w rzeczy, których się spodziewają (por. Hbr 11,1)”⁶⁴. Dzisiaj zwłaszcza dzieło katechezy zależy w wielkiej mierze od ich zaangażowania i poświęcenia w służbie Kościoła.

Dlatego wierni, a w szczególności członkowie instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego mogą być powoływani do współpracy w formach określonych przez prawo w sprawowaniu posługi słowa⁶⁵.

§ 3. Aby pomoc, o której mowa w § 2, była skuteczna, należy pamiętać o pewnych warunkach, które jej dotyczą.

Kan. 766 KPK określa warunki, w jakich kompetentny autorytet może zezwolić wiernym nie wyświęconym na głoszenie słowa *in ecclesia vel oratorio*. Już sama zastosowana tu formuła *admitti possunt* uwypukla fakt, że w żadnym przypadku nie może tu być mowy o prawie własnym, jakie przysługuje biskupom⁶⁶, ani o uprawnieniu, jakie mają kapłani lub diakoni⁶⁷.

Warunki, na jakich można udzielić takiego zezwolenia „jeśli w określonych okolicznościach domaga się tego konieczność albo gdy to w szczególnych wypadkach zalecażytek” podkreślają jego wyjątkowość. Kan. 766 stanowi ponadto, że należy zawsze postępować *iuxta Episcoporum conferentiae praescripta*. W tej ostatniej klauzuli cytowany kanon wskazuje zasadniczą podstawę, na jakiej ma się opierać rozeznanie rzeczywistej „konieczności” lub „użyteczności” w konkretnych przypadkach, jako że wspomniane przepisy Konferencji Episkopatu, które muszą uzyskać *recognitio* Stolicy Apostolskiej, winny wymieniać stosowne kryteria rozeznania, aby dopomóc biskupowi diecezjalnemu w podejmowaniu właściwych decyzji duszpasterskich, związanych z samą naturą urzędu biskupiego.

§ 4. Gdy w określonych regionach występuje niedobór szafarzy wyświęconych, mogą powstać sytuacje trwałej i obiektywnej konieczności lub użyteczności, które zalecają dopuszczenie wiernych nie wyświęconych do głoszenia słowa.

Wierni świeccy nie wyświęceni mogą być dopuszczeni do głoszenia słowa w kościołach i oratoriach w zastępstwie szafarzy wyświęconych lub dla szczegól-

⁶¹ Por. KPK, kan. 756, § 2.

⁶² Por. *tamże*, kan. 757.

⁶³ Por. *tamże*.

⁶⁴ *Lumen gentium*, 35.

⁶⁵ Por. KPK, kan. 758–759; 785, § 1.

⁶⁶ Por. *Lumen gentium*, 25; KPK, kan. 763.

⁶⁷ Por. KPK, kan. 764.

nych powodów wskazujących na ich użyteczność w konkretnych przypadkach, przewidzianych przez powszechne prawodawstwo Kościoła albo przez Konferencje Episkopatów; nie może to zatem stać się zwyczajną praktyką ani nie powinno uchodzić za wyraz autentycznej promocji laikatu.

§ 5. Zwłaszcza w ramach formacji przygotowującej do przyjęcia sakramentów katecheci powinni wzbudzać zainteresowanie katechizowanych rolą i postacią kapłana jako jedyne szafarza świętych misterii, do których się przygotowują.

Artykuł 3

Homilia

§ 1. Homilia, szczególnie doniosła forma przepowiadania, *qua per anni liturgici cursum ex textu sacro fidei mysteria et normae vitae christianae exponuntur*⁶⁸, jest częścią samej liturgii.

Dlatego głoszenie homilii podczas liturgii eucharystycznej winno być zastrzeżone dla szafarza wyświęconego kapłana lub diakona⁶⁹. Wykluczeni zostają wierni nie wyświęceni, nawet jeśli pełnią funkcję tak zwanych „asystentów duszpasterskich” lub katechetów w łonie jakiegokolwiek wspólnoty czy stowarzyszenia. Nie jest bowiem istotne to, że ktoś posiada ewentualnie większą zdolność przemawiania lub zdobył lepsze przygotowanie teologiczne, ale fakt, iż funkcja ta jest zastrzeżona dla osoby, która otrzymała sakrament święceń, przez co nawet biskup diecezjalny nie ma prawa dyspensować od tego przepisu kanonicznego⁷⁰, jako że nie jest to ustawa czysto dyscyplinarna, lecz dotycząca funkcji nauczania i uświęcania, ściśle ze sobą powiązanych.

Niedopuszczalna jest zatem praktyka, stosowana w pewnych okolicznościach, powierzania homilii seminarzystom studiującym teologię, jeszcze nie wyświęconym⁷¹. Nie można bowiem traktować homilii jako ćwiczenia przygotowującego do przyszłej posługi.

Należy przyjąć, że kan. 767, § 1 znosi jakiegokolwiek wcześniejsze przepisy, które dopuszczały wiernych nie wyświęconych do głoszenia homilii podczas liturgii Mszy świętej⁷².

---

⁶⁸ *Sacrosanctum Concilium*, 52; por. KPK, kan. 767, § 1.

⁶⁹ Por. JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae* (16 października 1979 r.), 48: AAS 71(1979), s. 1277–1340; PAPIESKA KOMISJA DS. INTERPRETACJI DEKRETÓW SOBÓRU WATYKAŃSKIEGO, *Responsio ad propositum dubium* (11 stycznia 1971 r.): AAS 63(1971), s. 329; KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO, Instrukcja *Actio pastoralis* (15 maja 1969 r.), 6d: AAS 61(1969), s. 809; *Institutio Generalis Missalis Romani* (26 marca 1970 r.), 41, 42, 165; Instrukcja *Liturgicae instaurationes* (15 września 1970 r.), 2a: AAS 62(1970), s. 696; KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, Instrukcja *Inaestimabile donum* (3 kwietnia 1980 r.), 3: AAS 72(1980), s. 331.

⁷⁰ Por. PAPIESKA KOMISJA DS. AUTENTYCZNEJ INTERPRETACJI KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO, *Responsio ad propositum dubium* (20 czerwca 1987 r.): AAS 79(1987), s. 1249.

⁷¹ Por. KPK, kan. 266, § 1.

⁷² Por. *tamże*, kan. 6, § 1, 2.

§ 2. Dopuszczalne jest wprowadzenie do liturgii krótkiego komentarza, pozwalającego ją lepiej zrozumieć, a także w wyjątkowych przypadkach ewentualnych świadectw, które powinny być zawsze dostosowane do przepisów liturgicznych i składane podczas liturgii eucharystycznych sprawowanych ze szczególnych okazji (np. dzień seminarium, dzień chorego itp.), jeśli rzeczywiście mogą one być przydatne do zobrazowania homilii wygłoszonej jak zwykle przez celebransa. Te komentarze i świadectwa nie powinny przybierać takiej formy, która zatarałaby różnicę między nimi a homilią.

§ 3. Możliwość „dialogu” podczas homilii⁷³ może być czasem roztropnie wykorzystywana przez kapłana sprawującego Mszę św. jako forma objaśnienia, co jednak nie oznacza złożenia na innych obowiązku głoszenia słowa.

§ 4. Poza Mszą św. wierni nie wyświęceni mogą głosić homilię w sposób zgodny z prawem lub z przepisami liturgicznymi oraz przy zachowaniu klauzul w nich zawartych.

§ 5. Głoszenia homilii nie można w żadnym przypadku powierzać kapłanom lub diakonom, którzy utracili stan duchowny lub porzucili sprawowanie posługi kapłańskiej⁷⁴.

Artykuł 4

Proboszcz i parafia

Wierni nie wyświęceni mogą skutecznie współpracować z pasterską posługą duchownych co potwierdzają liczne chwalebne przykłady w parafiach, w szpitalach i domach opieki, w szkołach, więzieniach, ordynariatach wojskowych itp. Nadzwyczajną formę takiej współpracy, przewidzianą w określonych okolicznościach, reguluje kan. 517, § 2.

§ 1. Właściwe zrozumienie i zastosowanie tego kanonu, według którego *si ob sacerdotum penuriam Episcopus dioecesanus aestimaverit participationem in exercitio curae pastoralis paroeciae concedendam esse diacono aliive personae sacerdotali caractere non insignitae aut personarum communitati, sacerdotem constituat aliquem qui, potestatibus et facultatibus parochi instructus, curam pastoralem moderetur*, wymaga, aby przy podejmowaniu takich nadzwyczajnych decyzji przestrzegać skrupulatnie klauzul zawartych w kanonie, a mianowicie:

- a) *ob sacerdotum penuriam* a nie dla wygody albo w ramach mgliście rozumianej „promocji laikatu” itp.;
- b) z zachowaniem zasady, że mowa tu o *participatio in exercitio curae pastoralis*, a nie o kierowanie, koordynowanie, przewodzenie lub zarządzanie parafią, te zadania bowiem w myśl kanonu może wykonywać jedynie kapłan.

⁷³ Por. KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO, Dyrektorium o Mszy św. dla dzieci *Pueros baptizatos* (1 listopada 1973 r.), 48: AAS 66(1974), s. 44.

⁷⁴ Na temat kapłanów, którzy otrzymali dyspensę od celibatu, por. KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Normae de dispensatione a sacerdotali coelibatu ad instantiam partis* (14 października 1980 r.), *Normae substantiales*, art. 5.

Właśnie dlatego, że mają to być przypadki wyjątkowe, należy najpierw rozważyć możliwość posłużenia się na przykład kapłanami w podeszłym wieku, ale jeszcze sprawnymi, albo powierzenia kilku parafii jednemu kapłanowi lub *coetus sacerdotum*⁷⁵.

Nie należy w każdym razie zapominać, że cytowany kanon przyznaje w takich sytuacjach pierwszeństwo diakonowi.

Same przepisy kanoniczne potwierdzają jednak zasadę, że te formy udziału w opiece pasterskiej nad parafią nie mogą w żaden sposób zastąpić urzędu proboszcza. Przepisy stanowią mianowicie, że również w tych wyjątkowych sytuacjach *Episcopus dioecesanus (...) sacerdotem constituat aliquem qui, potestatibus et facultatibus parochi instructus, curam pastoralem moderetur*. Urząd proboszcza bowiem można ważnie powierzyć wyłącznie kapłanowi (por. kan. 521, § 1), także w sytuacji obiektywnego niedoboru osób duchownych⁷⁶.

§ 2. W związku z tym należy także pamiętać, że proboszcz jest właściwym pasterzem powierzonej mu parafii⁷⁷ i pozostaje nim aż do chwili, gdy przestaje pełnić swój urząd pasterski⁷⁸.

Zrzeczenie się urzędu przez proboszcza z powodu ukończenia 75 lat życia nie oznacza *ipso facto*, że przestaje on pełnić swój urząd pasterski. Następuje to dopiero wówczas, gdy biskup diecezjalny po roztropnym rozważeniu wszystkich okoliczności przyjmie ostatecznie jego rezygnację, zgodnie z kan. 538, § 3, i powiadomi go o tym na piśmie⁷⁹. W sytuacji braku kapłanów, jaki występuje w niektórych regionach, wskazane jest wręcz zachowanie w tej sprawie szczególnej roztropności.

Ponadto, ze względu na prawo każdego kapłana do wykonywania funkcji związanych z przyjętymi święczeniami należy pamiętać, że jeśli nie istnieją poważne motywy zdrowotne lub dyscyplinarne, ukończenie przez kapłana 75 roku życia nie zobowiązuje biskupa diecezjalnego do przyjęcia jego dymisji. Zasada ta ma również zapobiegać funkcjonalistycznemu pojmowaniu posługi kapłańskiej⁸⁰.

Artykuł 5

Struktury współpracy w Kościele partykularnym

Struktury te, które okazały się potrzebne i pomyślnie zdały egzamin w procesie odnowy Kościoła zalecanej przez Sobór Watykański II, a następnie zostały skodyfikowane przez ustawodawstwa kanoniczne, są formą aktywnego współuczestnictwa w życiu i misji Kościoła jako wspólnoty.

⁷⁵ Por. KPK, kan. 517, § 1.

⁷⁶ Dlatego też w odniesieniu do pojedynczych osób nie wyświęconych lub ich grup, którym powierzone zostało uczestnictwo w spełnianiu posługi duszpasterskiej, należy unikać używania tytułu „Przewodnik Wspólnoty” lub określeń o podobnym znaczeniu.

⁷⁷ Por. KPK, kan. 519.

⁷⁸ Por. *tamże*, kan. 538, § 1–2.

⁷⁹ Por. *tamże*, kan. 186.

⁸⁰ Por. KONGREGACJA DS. DUCHOWIENSTWA, Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów *Tota Ecclesia* (31 stycznia 1994 r.), 44.

§ 1. Przepis kanoniczny dotyczący rady kapłańskiej określa, którzy kapłani mogą być jej członkami⁸¹. Udział w niej jest zastrzeżony dla kapłanów, ponieważ opiera się na wspólnym udziale biskupa i kapłanów w jednym kapłaństwie i posłudze⁸².

Nie mają w niej zatem czynnego ani biernego prawa głosu diakoni ani wierni nie wyświęceni, nawet jeśli są współpracownikami kapłanów, a także kapłani, którzy utracili stan duchowny lub porzucili sprawowanie posługi kapłańskiej.

§ 2. Rada duszpasterska, diecezjalna lub parafialna⁸³, oraz rada parafialna ds. ekonomicznych⁸⁴, których członkami są także wierni nie wyświęceni, posiadają jedynie głos doradczy i nie mogą w żaden sposób stać się instytucjami podejmującymi wiążące decyzje. Na członków tych rad mogą zostać wybrani tylko ci wierni, którzy spełniają wymagania określone przez przepisy kanoniczne⁸⁵.

§ 3. Właściwym przewodniczącym rady parafialnej jest proboszcz. Decyzje powzięte przez radę parafialną zgromadzoną bez udziału proboszcza jako przewodniczącego albo wbrew jego woli są zatem nieważne, czyli nie mają mocy prawnej⁸⁶.

§ 4. Wszystkie rady diecezjalne mogą ważnie wyrazić aprobatę dla decyzji biskupa tylko wówczas, gdy taka aprobatą jest jednoznacznie wymagana przez prawo.

§ 5. Jeśli wymagają tego lokalne okoliczności, ordynariusze mogą powołać specjalne zespoły studyjne lub grupy ekspertów w celu rozważenia konkretnych problemów. Nie mogą one jednak stawać się instytucjami równorzędnymi ani podważać autorytetu diecezjalnych rad kapłańskich i duszpasterskich oraz rad parafialnych, ustanowionych przez powszechne prawo Kościoła w kan. 536, § 1 i 537⁸⁷. Jeśli takie struktury powstały w przeszłości jako wyraz lokalnych zwyczajów lub pod wpływem szczególnych okoliczności, należy podjąć stosowne kroki, aby dostosować je do wymogów obowiązującego prawodawstwa kościelnego.

§ 6. Wikariusze rejonowi, zwani także dziekanami, archiprezbiterami lub jeszcze inaczej, oraz osoby działające w ich zastępstwie „prowikariusze”, „prodziekani” itp. muszą być zawsze kapłanami⁸⁸. Dlatego osoba, która nie jest kapłanem, nie może być ważnie powołana na takie stanowiska.

Artykuł 6

Obrzędy liturgiczne

§ 1. Czynności liturgiczne mają wyraźnie objawiać uporządkowaną jedność Ludu Bożego jako organicznej wspólnoty⁸⁹, a więc winny ukazywać ściśle powią-

⁸¹ Por. KPK, kan. 497–498.

⁸² Por. *Presbyterorum ordinis*, 7.

⁸³ Por. KPK, kan. 514 i 536.

⁸⁴ Por. *tamże*, kan. 537.

⁸⁵ Por. *tamże*, kan. 512, § 1 i 3; KKK 1650.

⁸⁶ Por. KPK, kan. 536.

⁸⁷ Por. *tamże*, kan. 135, § 2.

⁸⁸ Por. *tamże*, kan. 553, § 1.

⁸⁹ Por. *Sacrosanctum Concilium*, 26–28; KPK, kan. 837.

zanie między sprawowaną czynnością liturgiczną a naturą Kościoła, wyrażoną w jego organicznej strukturze.

Dzieje się tak, gdy wszyscy uczestnicy liturgii z wiarą i pobożnością spełniają właściwe sobie zadania.

§ 2. W trosce o ochronę kościelnej tożsamości każdego, także w tej dziedzinie należy usunąć różnego rodzaju nadużycia sprzeczne z dyspozycją kan. 907, wedle którego podczas liturgii eucharystycznej diakoni ani wierni nie wyświęceni nie mogą wypowiadać słów modlitwy liturgicznej ani żadnych innych formuł zastrzeżonych dla celebrującego kapłana zwłaszcza modlitwy eucharystycznej i doksológii końcowej a także wykonywać czynności i gestów właściwych dla celebransa. Jest też poważnym nadużyciem, jeśli wierny nie wyświęcony przejmując faktycznie funkcję „przewodniczenia” Eucharystii, pozostawiając kapłanowi jedynie minimum czynności, które gwarantują jej ważność.

W świetle tej samej zasady niedopuszczalne jest, aby podczas obrzędów liturgicznych osoby nie wyświęcone używały paramentów liturgicznych zastrzeżonych dla kapłanów lub diakonów (stuły, ornatu albo dalmatyki).

Należy starannie unikać nawet najdrobniejszych nieporozumień, jakie mogłyby się pojawić w następstwie zachowań niepoprawnych z punktu widzenia liturgii. Podobnie jak wyświęceni szafarze winni pamiętać o obowiązku wdziękowania wszystkich przepisanych szat liturgicznych, tak też wierni nie wyświęceni nie mogą czynić tego, co do nich nie należy.

Aby zachować rozgraniczenie między liturgią sakramentalną sprawowaną pod przewodnictwem kapłana lub diakona a innymi aktami podejmowanymi lub prowadzonymi przez wiernych nie wyświęconych, w tych ostatnich należy koniecznie stosować wyraźnie odmienne formuły.

Artykuł 7

Obrzędy niedzielne sprawowane bez kapłana

§ 1. Z powodu braku kapłanów lub diakonów w niektórych miejscach wierni nie wyświęceni przewodniczą obrzędowi niedzielny⁹⁰. Ta ważna, ale zarazem delikatna posługa sprawowana jest zgodnie z duchem i z dyspozycjami specjalnych przepisów, wydanych przez kompetentną władzę kościelną⁹¹. Aby przewodniczyć tego rodzaju obrzędowi, wierny nie wyświęcony musi otrzymać specjalne upoważnienie od biskupa, który winien udzielić mu stosownych wskazań dotyczących czasu trwania, miejsca i warunków oraz wyznaczyć kapłana odpowiedzialnego.

§ 2. Tego rodzaju obrzędy, w których należy używać tekstów zatwierdzonych przez kompetentną władzę kościelną, pozostają zawsze rozwiązaniem tymczasowo-

⁹⁰ Por. KPK, kan. 1248, § 2.

⁹¹ Por. *tamże*; KONGREGACJA DS. RYTÓW, Instrukcja *Inter oecumenici* (26 września 1964 r.), 37; AAS 66(1964), s. 885; KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO, Dyrektorium o niedzielnej celebracji w przypadku nieobecności kapłana *Christi Ecclesia* (10 czerwca 1988 r.), *Notitiae* 263(1988).

wym⁹². Zabrania się wprowadzać do ich struktury elementów właściwych dla liturgii Najświętszej Ofiary, zwłaszcza „modlitwy eucharystycznej”, choćby tylko w formie narratywnej, aby nie wprowadzać w błąd wiernych⁹³. W tym celu należy też przypominać zawsze uczestnikom tych obrzędów, że nie zastępują one Ofiary eucharystycznej oraz że obowiązek niedzielny można wypełnić tylko przez udział we Mszy świętej⁹⁴. Gdy pozwalają na to odległości i warunki fizyczne, należy zachęcać wiernych i pomagać im, aby w miarę możliwości starali się wypełnić obowiązek niedzielny.

Artykuł 8

Nadzwyczajny szafarz komunii św.

Wierni nie wyświęceni już od dłuższego czasu współpracują z szafarzami wyświęconymi w różnych dziedzinach duszpasterstwa, aby „wierni coraz głębiej poznawali niepojęty dar Eucharystii oraz by coraz pełniej mogli zaznawać skuteczności jego zbawczego działania”⁹⁵.

Jest to posługa liturgiczna odpowiadająca na rzeczywiste potrzeby wiernych, ustanowiona przede wszystkim z myślą o chorych oraz o zgromadzeniach liturgicznych, podczas których bardzo liczni wierni pragną przyjąć komunię św.

§ 1. Należy jednak właściwie stosować przepisy kanoniczne dotyczące nadzwyczajnego szafarza komunii św., aby nie wywoływać nieporozumień. Stanowią one, że zwyczajnym szafarzem komunii św. jest biskup, prezbiter i diakon⁹⁶, natomiast szafarzami nadzwyczajnymi są zarówno oficjalnie ustanowieni akolici, jak wierni upoważnieni do tego zgodnie z kan. 230, § 3⁹⁷.

Jeżeli nakazuje to rzeczywista potrzeba, wierny nie wyświęcony może zostać upoważniony przez biskupa, *ad actum vel ad tempus* lub też na stałe, aby jako szafarz nadzwyczajny rozdzielal komunię św. także poza liturgią eucharystyczną, stosując przy tym specjalną liturgiczną formułę błogosławieństwa. W wyjątkowych i nieprzewidzianych przypadkach takiego upoważnienia może udzielić *ad actum* kapłan przewodniczący liturgii eucharystycznej⁹⁸.

§ 2. Szafarz nadzwyczajny może rozdzielac komunię św. podczas liturgii eucharystycznej tylko w sytuacji, gdy szafarze wyświęceni są nieobecni albo gdy ci ostat-

⁹² Por. JAN PAWEŁ II, Przemówienie (5 czerwca 1993 r.): AAS 86(1994), s. 340.

⁹³ Por. KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO, *Christi Ecclesia*, 35; por. także KPK, kan. 1378, § 2, nr 1 i § 3; kan. 1384.

⁹⁴ Por. KPK, kan. 1248.

⁹⁵ KONGREGACJA DS. DYSCIPLINY SAKRAMENTÓW, Instrukcja *Immense caritatis* (29 stycznia 1973 r.), *proemio*: AAS 65(1973), s. 264.

⁹⁶ Por. KPK, 910, § 1; por. także JAN PAWEŁ II, List *Dominicae Cenaе* (24 lutego 1980 r.), 11: AAS 72(1980), s. 142.

⁹⁷ Por. KPK, kan. 910, § 2.

⁹⁸ Por. KONGREGACJA DS. DYSCIPLINY SAKRAMENTÓW, *Immense caritatis*, 1, s. 264; *Missale Romanum, Appendix: Ritus ad deputandum ministrum S. Communionis ad actum distribuendae; Pontificale Romanum: De institutione lectorum et acolythorum.*

ni, chociaż obecni, nie mogą tego czynić z powodu jakichś rzeczywistych przeszkód⁹⁹. Może pełnić tę funkcję także wówczas, gdy z powodu szczególnie licznego udziału wiernych, którzy pragną przyjąć komunię św., oraz braku dostatecznej liczby szafarzy wyświęconych liturgia eucharystyczna nadmiernie by się przedłużyła¹⁰⁰.

Funkcja ta ma charakter zastępczy i nadzwyczajny¹⁰¹ oraz powinna być wykonywana zgodnie z przepisami prawa. W związku z tym jest wskazane, aby biskup diecezjalny wydał specjalne przepisy, pozostające w całkowitej zgodzie z powszechnym prawodawstwem Kościoła, które uregulują sprawy związane ze sprawowaniem tej funkcji. Należy też zadbać, aby wierny do niej wyznaczony został należycie pouczony na temat doktryny eucharystycznej, charakteru swojej posługi, przepisów, jakich należy przestrzegać ze względu na cześć należną tak wzniosłemu sakramentowi, oraz uregulowań prawnych dotyczących dopuszczania do komunii.

Aby nie wywoływać nieporozumień, należy unikać i zaprzestać określonych praktyk, które pojawiły się od pewnego czasu w niektórych Kościołach partykularnych, takich jak:

- udzielanie komunii samemu sobie, jak gdyby się było koncelebransem;
- włączanie do obrzędu odnowy przyrzeczeń kapłańskich podczas Mszy św. Krzyżma w Wielki Czwartek także innych kategorii wiernych, którzy odnawiają śluby zakonne lub zostają mianowani nadzwyczajnymi szafarzami komunii św.;
- stałe korzystanie z pomocy nadzwyczajnych szafarzy podczas Mszy św. i uzasadnianie tego dowolnie rozszerzonym pojęciem „licznego udziału wiernych”.

Artykuł 9

Apostolstwo chorych

§ 1. Wierni nie wyświęceni mogą wnieść cenny wkład w tej dziedzinie¹⁰². Niezliczone są przykłady dzieł i czynów miłosierdzia wobec chorych, które podejmują osoby nie wyświęcone zarówno pojedynczo, jak i w różnych formach apostołatu zespołowego. Dzięki temu chrześcijanie są obecni w pierwszej linii w świecie cierpienia i choroby. Tam gdzie wierni nie wyświęceni towarzyszą cierpiącym w najtrudniejszych chwilach, winni przede wszystkim wzbudzić w nich pragnienie przyjęcia sakramentu pokuty i namaszczenia chorych, kształtując w nich należyte usposobienie i pomagając w dobrym przygotowaniu się do indywidualnej spowiedzi sakramentalnej oraz do przyjęcia sakramentu namaszczenia chorych. Jeśli wierni nie wyświęceni udzielają sakramentaliów, winni zadbać, aby ich gesty nie były od-

---

⁹⁹ Por. PAPIESKA KOMISJA DS. AUTENTYCZNEJ INTERPRETACJI KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO, *Responsio ad propositum dubium* (1 stycznia 1988 r.): AAS 80(1988), s. 1373.

¹⁰⁰ Por. KONGREGACJA DS. DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, Instrukcja *Immense caritatis*, 1, s. 264; KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Inestimabile donum*, 10, s. 336.

¹⁰¹ Kan. 230, § 2 i § 3 KPK, stwierdza, że wymienione w nim posługi liturgiczne mogą pełnić wierni nie wyświęceni jedynie *ex temporanea deputatione* lub w zastępstwie.

¹⁰² Por. *Rituale Romanum — Ordo Unctionis Infirmorum, praenotanda*, 17: Editio typica, Vaticano 1972.

czytywane jako sprawowanie sakramentów, które są zastrzeżone tylko i wyłącznie dla biskupów i kapłanów. Osoby nie będące kapłanami nie mogą w żadnym przypadku udzielać namaszczenia ani olejem poświęconym dla namaszczenia chorych, ani nie poświęconym.

§ 2. W tym, co dotyczy udzielania tego sakramentu, prawodawstwo kanoniczne kieruje się nieomylną doktryną teologiczną i odwieczną praktyką Kościoła¹⁰³, wedle których jedynym uprawnionym szafarzem jest kapłan¹⁰⁴. Przepisy te są w pełni zgodne z teologicznym misterium, którego znakiem i urzeczywistnieniem jest posługa kapłańska.

Należy umacniać świadomość, że zastrzeżenie posługi namaszczenia wyłącznie kapłanom wynika stąd, iż sakrament ten jest związany z odpuszczeniem grzechów i z godnym przyjęciem Eucharystii. Nikt inny nie może być zwyczajnym ani nadzwyczajnym szafarzem tego sakramentu, a jakiegokolwiek działania sprzeczne z tą zasadą są symulacją udzielania sakramentu¹⁰⁵

Artykuł 10

Asystowanie przy zawarciu małżeństwa

§ 1. Możliwość delegowania wiernych nie wyświęconych do asystowania przy zawieraniu małżeństwa może okazać się konieczna w bardzo szczególnych okolicznościach poważnego braku szafarzy wyświęconych.

Aby jednak można było skorzystać z tej możliwości, muszą być spełnione trzy warunki. Biskup diecezjalny może mianowicie udzielić takiej delegacji wyłącznie wówczas, gdy brakuje kapłanów i diakonów, oraz po uzyskaniu dla swojej diecezji pozytywnej opinii Konferencji Episkopatu i niezbędnego zezwolenia Stolicy Apostolskiej¹⁰⁶.

§ 2. Także w tych przypadkach należy przestrzegać przepisów kanonicznych dotyczących ważności delegacji¹⁰⁷ oraz godności, zdolności i usposobienia wiernego świeckiego¹⁰⁸.

§ 3. Poza przewidzianą przez kan. 1112 KPK nadzwyczajną sytuacją całkowitego braku kapłanów lub diakonów, którzy mogliby asystować przy zawieraniu małżeństwa, żaden wyświęcony szafarz nie może upoważnić wiernego nie wyświęconego do takiego asystowania i wiążącego się z tym pytania o zgodę małżeńską oraz przyjęcia jej w myśl kan. 1108, § 2.

¹⁰³ Por. Jk 5,14-15; św. TOMASZ, *In IV Sent.*, d. 4, q. un.; SOBÓR FLORENCKI, bulla *Exsultate Deo* (DS 1325); SOBÓR TRYDENCKI, *Doctrina de sacramento extremae unctionis*, rozdz. 3 (DS 1697, 1700) i kan. 4 *de extrema unctione* (DS 1719); KKK 1516.

¹⁰⁴ Por. KPK, kan. 1003, § 1.

¹⁰⁵ Por. *tamże*, kan. 1379 i 392, § 2.

¹⁰⁶ Por. *tamże*, kan. 1112.

¹⁰⁷ Por. *tamże*, kan. 1111, § 2.

¹⁰⁸ Por. *tamże*, kan. 1112, § 2.

Artykuł 11

Szafarz sakramentu chrztu

Godna najwyższej pochwały jest wiara, z jaką liczni chrześcijanie, działający w okresach dotkliwych prześladowań, ale także na terenach misyjnych i w przypadkach nagłej potrzeby, troszczyli się i nadal się troszczą o udzielanie sakramentu chrztu nowym pokoleniom w sytuacji, gdy brakuje wyświęconych szafarzy.

Poza przypadkiem nagłej potrzeby przepisy kanoniczne przewidują, że gdy szafarz wyświęcony jest nieobecny lub ma przeszkodę¹⁰⁹, wierny nie wyświęcony może zostać mianowany nadzwyczajnym szafarzem chrztu¹¹⁰. Należy jednak wystrzegać się nazbyt szerokiej interpretacji tego przepisu oraz unikać udzielania takiego upoważnienia na stałe.

I tak, na przykład, nieobecność lub przeszkoda, które pozwalają upoważnić godziwie wiernych nie wyświęconych do udzielania chrztu, nie mogą polegać na tym, że szafarz zwyczajny jest przeciążony pracą albo nie zamieszkuje na terenie parafii, ani też na tym, że nie jest do dyspozycji w dniu przewidzianym przez rodzinę dziecka. Nie są to wystarczające przyczyny uzasadniające wydanie upoważnienia.

Artykuł 12

Przewodniczenie nabożeństwu żałobnym

W obecnej sytuacji coraz powszechniejszej dechrystianizacji i zaniedbywania praktyk religijnych śmierć bliskiej osoby oraz nabożeństwo żałobne mogą stać się bardzo dogodną sposobnością duszpasterską do bezpośredniego spotkania wyświęconego szafarza z tymi wiernymi, którzy normalnie nie uczęszczają do kościoła.

Jest zatem pożądane, aby nawet za cenę wyrzeczeń kapłani lub diakoni osobiście przewodniczyli obrzędowi żałobnym zgodnie z najlepszymi tradycjami lokalnymi, modląc się za zmarłych, a zarazem nawiązując bliższy kontakt z ich rodzinami i wykorzystując to jako sposobność do ewangelizacji.

Wierni nie wyświęceni mogą przewodniczyć nabożeństwu żałobnym tylko w przypadku rzeczywistego braku wyświęconego szafarza i z zachowaniem odpowiednich przepisów liturgicznych¹¹¹. Do wykonywania tej funkcji powinni być dobrze przygotowani pod względem doktrynalnym i liturgicznym.

Artykuł 13

Niezbędna selekcja i właściwa formacja

W sytuacjach, gdy istnieje obiektywna konieczność powołania „zastępcy” w przypadkach wymienionych w poprzednich artykułach, powinnością kompeten-

¹⁰⁹ Por. *tamże*, kan. 861, § 2; *Ordo baptismi parvulorum, praenotanda generalia*, 16–17.

¹¹⁰ Por. KPK, kan. 230.

¹¹¹ Por. *Ordo Exsequiarum, praenotanda*, 19.

czytywane jako sprawowanie sakramentów, które są zastrzeżone tylko i wyłącznie dla biskupów i kapłanów. Osoby nie będące kapłanami nie mogą w żadnym przypadku udzielać namaszczenia ani olejem poświęconym dla namaszczenia chorych, ani nie poświęconym.

§ 2. W tym, co dotyczy udzielania tego sakramentu, prawodawstwo kanoniczne kieruje się nieomylną doktryną teologiczną i odwieczną praktyką Kościoła¹⁰³, wedle których jedynym uprawnionym szafarzem jest kapłan¹⁰⁴. Przepisy te są w pełni zgodne z teologicznym misterium, którego znakiem i urzeczywistnieniem jest posługa kapłańska.

Należy umacniać świadomość, że zastrzeżenie posługi namaszczenia wyłącznie kapłanom wynika stąd, iż sakrament ten jest związany z odpuszczeniem grzechów i z godnym przyjęciem Eucharystii. Nikt inny nie może być zwyczajnym ani nadzwyczajnym szafarzem tego sakramentu, a jakiegokolwiek działania sprzeczne z tą zasadą są symulacją udzielania sakramentu¹⁰⁵

Artykuł 10

Asystowanie przy zawarciu małżeństwa

§ 1. Możliwość delegowania wiernych nie wyświęconych do asystowania przy zawieraniu małżeństwa może okazać się konieczna w bardzo szczególnych okolicznościach poważnego braku szafarzy wyświęconych.

Aby jednak można było skorzystać z tej możliwości, muszą być spełnione trzy warunki. Biskup diecezjalny może mianowicie udzielić takiej delegacji wyłącznie wówczas, gdy brakuje kapłanów i diakonów, oraz po uzyskaniu dla swojej diecezji pozytywnej opinii Konferencji Episkopatu i niezbędnego zezwolenia Stolicy Apostolskiej¹⁰⁶.

§ 2. Także w tych przypadkach należy przestrzegać przepisów kanonicznych dotyczących ważności delegacji¹⁰⁷ oraz godności, zdolności i usposobienia wiernego świeckiego¹⁰⁸.

§ 3. Poza przewidzianą przez kan. 1112 KPK nadzwyczajną sytuacją całkowitego braku kapłanów lub diakonów, którzy mogliby asystować przy zawieraniu małżeństwa, żaden wyświęcony szafarz nie może upoważnić wiernego nie wyświęconego do takiego asystowania i wiążącego się z tym pytania o zgodę małżeńską oraz przyjęcia jej w myśl kan. 1108, § 2.

¹⁰³ Por. Jk 5,14-15; św. TOMASZ, *In IV Sent.*, d. 4, q. un.; SOBÓR FLORENCKI, bulla *Exsultate Deo* (DS 1325); SOBÓR TRYDENCKI, *Doctrina de sacramento extremae unctionis*, rozdz. 3 (DS 1697, 1700) i kan. 4 *de extrema unctione* (DS 1719); KKK 1516.

¹⁰⁴ Por. KPK, kan. 1003, § 1.

¹⁰⁵ Por. *tamże*, kan. 1379 i 392, § 2.

¹⁰⁶ Por. *tamże*, kan. 1112.

¹⁰⁷ Por. *tamże*, kan. 1111, § 2.

¹⁰⁸ Por. *tamże*, kan. 1112, § 2.

Artykuł 11

Szafarz sakramentu chrztu

Godna najwyższej pochwały jest wiara, z jaką liczni chrześcijanie, działający w okresach dotkliwych prześladowań, ale także na terenach misyjnych i w przypadkach nagłej potrzeby, troszczyli się i nadal się troszczą o udzielanie sakramentu chrztu nowym pokoleniom w sytuacji, gdy brakuje wyświęconych szafarzy.

Poza przypadkiem nagłej potrzeby przepisy kanoniczne przewidują, że gdy szafarz wyświęcony jest nieobecny lub ma przeszkodę¹⁰⁹, wierny nie wyświęcony może zostać mianowany nadzwyczajnym szafarzem chrztu¹¹⁰. Należy jednak wystrzegać się nazbyt szerokiej interpretacji tego przepisu oraz unikać udzielania takiego upoważnienia na stałe.

I tak, na przykład, nieobecność lub przeszkoda, które pozwalają upoważnić godziwie wiernych nie wyświęconych do udzielania chrztu, nie mogą polegać na tym, że szafarz zwyczajny jest przeciążony pracą albo nie zamieszkuje na terenie parafii, ani też na tym, że nie jest do dyspozycji w dniu przewidzianym przez rodzinę dziecka. Nie są to wystarczające przyczyny uzasadniające wydanie upoważnienia.

Artykuł 12

Przewodniczenie nabożeństwu żałobnym

W obecnej sytuacji coraz powszechniejszej dechrystianizacji i zaniedbywania praktyk religijnych śmierć bliskiej osoby oraz nabożeństwo żałobne mogą stać się bardzo dogodną sposobnością duszpasterską do bezpośredniego spotkania wyświęconego szafarza z tymi wiernymi, którzy normalnie nie uczęszczają do kościoła.

Jest zatem pożądane, aby nawet za cenę wyrzeczeń kapłani lub diakoni osobiście przewodniczyli obrzędowi żałobnym zgodnie z najlepszymi tradycjami lokalnymi, modląc się za zmarłych, a zarazem nawiązując bliższy kontakt z ich rodzinami i wykorzystując to jako sposobność do ewangelizacji.

Wierni nie wyświęceni mogą przewodniczyć nabożeństwu żałobnym tylko w przypadku rzeczywistego braku wyświęconego szafarza i z zachowaniem odpowiednich przepisów liturgicznych¹¹¹. Do wykonywania tej funkcji powinni być dobrze przygotowani pod względem doktrynalnym i liturgicznym.

Artykuł 13

Niezbędna selekcja i właściwa formacja

W sytuacjach, gdy istnieje obiektywna konieczność powołania „zastępcy” w przypadkach wymienionych w poprzednich artykułach, powinnością kompeten-

¹⁰⁹ Por. *tamże*, kan. 861, § 2; *Ordo baptismi parvulorum, praenotanda generalia*, 16–17.

¹¹⁰ Por. KPK, kan. 230.

¹¹¹ Por. *Ordo Exsequiarum, praenotanda*, 19.

tnej władzy jest wybranie wiernego, który wyznaje zdrową naukę Kościoła i odznacza się przykładnym życiem. Do wykonywania tych zadań nie można zatem dopuszczać katolików, którzy nie prowadzą godziwego życia lub nie cieszą się dobrą opinią, albo których sytuacja rodzinna jest sprzeczna z nauczaniem moralnym Kościoła. Wybrani wierni muszą też posiadać odpowiednią formację, aby mogli należycie wywiązywać się z powierzanej sobie funkcji.

Niech zatem zgodnie z przepisami prawa szczegółowego pogłębiają swoją wiedzę, uczęszczając w miarę możliwości na kursy formacyjne, które kompetentna władza winna zorganizować w ramach Kościoła partykularnego¹¹², dbając o to, by nie odbywały się one w seminariach, które mają być zarezerwowane wyłącznie dla kandydatów do kapłaństwa¹¹³, oraz by nauczana doktryna była całkowicie zgodna z Magisterium Kościoła, a nauka odbywała się w klimacie prawdziwie duchowym.

4. Zakończenie

Stolica Apostolska powierza niniejszy dokument pasterskiej gorliwości biskupów diecezjalnych różnych Kościołów partykularnych oraz innych ordynariuszy, w przekonaniu, że wprowadzenie w życie jego zaleceń wyda obfite owoce i przyczyni się do umocnienia komunii między wyświęconymi szafarzami a wiernymi nie wyświęconymi.

Jak bowiem przypomniał Ojciec Święty, „trzeba rozpoznawać, chronić, rozwijać, rozeznawać oraz mądrze i świadomie wykorzystywać konkretny dar każdego członka Kościoła, nie dopuszczając do pomieszania ról i funkcji czy zafałszowania statusu teologicznego i kanonicznego”¹¹⁴.

Choć z jednej strony liczebny niedobór kapłanów jest szczególnie mocno odczuwalny w niektórych regionach, gdzie indziej obserwujemy rozkwit powołań, który napawa optymizmem i otwiera pomyślne perspektywy na przyszłość. Proponowane rozwiązania problemu niedoboru wyświęconych szafarzy mogą mieć zatem jedynie charakter tymczasowy i muszą być podporządkowane nadrzędnemu zadaniu duszpasterskiemu, jakim jest troska o powołania do kapłaństwa sakramentalnego¹¹⁵.

Ojciec Święty przypomina w związku z tym, że „w niektórych sytuacjach lokalnych próbowano szukać rozwiązań rozumnych i śmiałych. Także przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego stwarzają nowe możliwości, które jednak należy właściwie wykorzystywać, aby nie stwarzać dwuznacznej sytuacji, w której rozwiązania prawne, stworzone dla zaradzenia wyjątkowym sytuacjom braku lub niedoboru kapłanów, uważane są za coś zwykłego i normalnego”¹¹⁶.

¹¹² KPK, kan. 231, § 1.

¹¹³ Należy wykluczyć tak zwane seminaria „zbiorcze” (integrati).

¹¹⁴ JAN PAWEŁ II, Przemówienie do uczestników sympozjum poświęconego *Współpracy wiernych świeckich w posłudze kapłańskiej*, 3.

¹¹⁵ Por. *tamże*, 6.

¹¹⁶ *Tamże*, 2.

Celem niniejszego dokumentu jest sformułowanie konkretnych wskazań, które zapewnią owocną współpracę wiernych nie wyświęconych w sytuacjach tego rodzaju, nie naruszając w niczym integralnego charakteru pasterskiej posługi kapłanów. „Trzeba także wyjaśniać wiernym świeckim, że te uściślenia i rozróżnienia nie mają służyć ochronie klerykalnych przywilejów, ale są koniecznym przejawem posłuszeństwa wobec woli Chrystusa i poszanowania dla konstytutywnej formy, jaką On sam nadał na zawsze swemu Kościołowi”¹¹⁷.

Prawidłowe zastosowanie tych wskazań w kontekście fundamentalnej hierarchicznej *communio* przyniesie pożytek samym wiernym, którzy zostają wezwani, aby rozwijali cały bogaty potencjał swojego powołania oraz „gotowość do tego, by żyć nim w wypełnianiu własnej misji”¹¹⁸.

Gorące wezwanie, z jakim Apostoł Narodów zwraca się do Tymoteusza: „zaklinam cię wobec Boga i Chrystusa, (...) głoś naukę, nastawaj w porę i nie w porę, upominaj, pouczaj, podnoś na duchu, (...) czuwaj we wszystkim, (...) wypełnij swoje posługiwanie” (2 Tm 4,1-5), skierowane jest w szczególny sposób do świętych pasterzy, powołanych, by spełniać właściwe sobie zadanie, to znaczy „dbać o utrzymanie karności wspólnej całemu Kościołowi i (...) domagać się przestrzegania wszystkich przepisów kościelnych”¹¹⁹.

Ta odpowiedzialna misja jest niezbędna w Kościele, aby bogate energie ukryte w każdym stanie życia mogły być prawidłowo wykorzystane zgodnie z przedziwnymi zamysłami Ducha oraz by *communio* była naprawdę obecna w codziennym życiu całej wspólnoty.

Niech Maryja Panna, Matka Kościoła, której wstawiennictwu powierzamy niniejszy dokument, pomoże wszystkim zrozumieć jego intencje oraz wesprze wszelkie wysiłki zmierzające do jego wiernej realizacji, tak aby przyniósł on obfite owoce apostołskie.

Zostają odwołane wszelkie ustawy partykularne i obowiązujące zwyczaje sprzeczne z niniejszymi przepisami, a także ewentualne uprawnienia udzielone wcześniej *ad experimentum* przez Stolicę Apostolską lub jakąkolwiek inną władzę od niej zależną.

W dniu 13 sierpnia 1997 r. Ojciec Święty zatwierdził w formie specjalnej niniejszą Instrukcję, nakazując jej opublikowanie.

Watykan, 15 sierpnia 1997 r., w uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny.

Kongregacja ds. Duchowieństwa:

Abp DARÍO CASTRILLÓN HOYOS, proprefekt;

Abp CRESCENZIO SEPE, sekretarz;

¹¹⁷ *Tamże*, 5.

¹¹⁸ JAN PAWEŁ II, *Christifideles laici*, 58, s. 507.

¹¹⁹ KPK, kan. 392.

Papieska Rada ds. Świeckich:**Abp JAMES FRANCIS STAFFORD, przewodniczący;****Bp STANISŁAW RYLKO, sekretarz;****Kongregacja Nauki Wiary:****Kard. JOSEPH RATZINGER, prefekt;****Abp TARCISIO BERTONE SDB, sekretarz;****Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów:****Abp JORGE ARTURO MEDINA ESTÉVEZ, proprefekt;****Abp GERALDO MAJELLA AGNELO, sekretarz;****Kongregacja ds. Biskupów:****Kard. BERNARDIN GANTIN, prefekt;****Abp JORGE MARÍA MEJÍA, sekretarz;****Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów:****Kard. JOZEF TOMKO, prefekt;****Abp JOSIP UHAČ, sekretarz;****Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego:****Kard. EDUARDO MARTÍNEZ SOMALO,****prefekt; Abp PIERGIORGIO SILVANO NESTI CP, sekretarz;****Papieska Rada ds. Interpretacji Tekstów Prawnych:****Abp JULIÁN HERRANZ, przewodniczący;****Bp BRUNO BERTAGNA, sekretarz.**